

Mikrobiální ekologie vody

7. Mikroorganismy a mikrobiální procesy v různých typech vodních systémů

PřFUK Katedra ekologie
Josef K. Fuksa, VÚV T.G.M.
josef_fuksa@vuv.cz

© JKF 2008

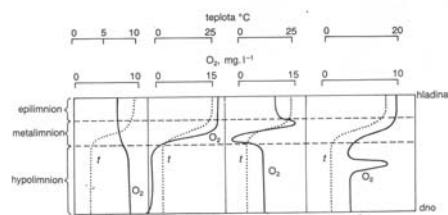
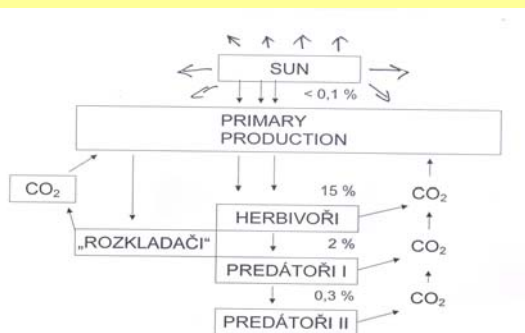
Vodní systémy:

- Jezera a nádrže.
- Mělké a malé nádrže a rybníky.
- Tekoucí vody.
- Podzemní vody.
- Umělé: Kanalizace a ČOV.
- Umělé: Pitná voda, úpravny, rozvody.

Jezera:

- Vertikální stratifikace + sezónní cyklus.
- Produkce + sedimentace.
- Epilimnion,
- Metalimnion, kyslíkové minimum
- Hypolimnion.
- Marine snow.
- **Sedimenty:**
- Respirace a anaerobní procesy.
- Ventilace zoobenthosem.

Kde jsou tady bakterie??? Všude.

12. Příklad vertikální distribuce rozpustitelného O_2 v různých typech vod: A ortográdní křivka typická pro neproduktivní jezero; B klimográdní křivka charakteristická pro produktivní nádrže; C pozitivně a negativně heterográdní křivka ilustrující soustředění fotosyntetizujících řas na horní hranici skočné vrstvy (vzrůstá obsah O_2) a zvýšenou respiraci ve spodní části termokliny na hranici meta- a hypolimnionu (metalimničné minimum O_2); D anomální křivka způsobená příchodem studené vody s vysokým obsahem rozpustitelného O_2 , která se „nasouvá“ do hypolimničné vrstvy v souladu se stratifikační hustoty vody v nádrži (podle Goldmana et Horneho, 1983)

Děje v epilimniu:

- Primární produkce fytoplanktonu.
- Utilizace PP:
- EPP – odbouratelné, resistantní, denní cyklus.
- Buňky poškozené zooplanktonem (sloppy feeding, skatologie).
- Odumírající buňky.
- Odumřelé buňky.
- Vyžírání – tlak na velikostní skupiny, vločky, konsorcia atd.

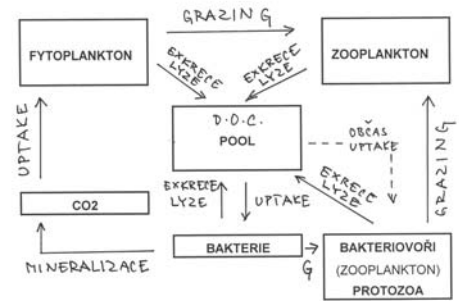
Konsorcia, vločky, marine snow

- Metabolické výhody.
- Sedimentace.
- Úloha v suspension feeding (LINK).
- Ochrana před vyžíráním (prvky?).
- Ochrana před fágů.

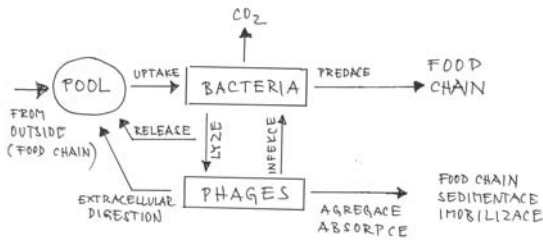
Subsystémy v planktonu

- – střevo planktonů : fermentor >> pellets vs. clouds (link or sink).
- -- vločky >> denitrifikace.

Interakce v planktonu:

Interakce v planktonu:

Bakterioplankton vs. fytoplankton:

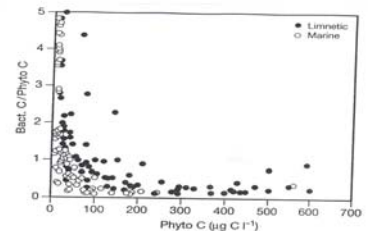

Figure 22-6 The relative importance of bacterial organic carbon (Bact. C) to phytoplankton carbon (Phyto. C) in freshwater and marine systems of increasing trophic state (phytoplankton biomass). (After Simon et al. 1982.)

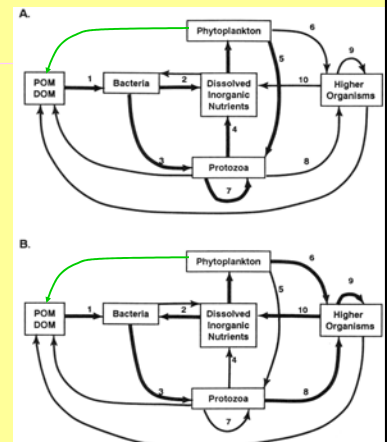
Mikrobiální smyčka - SINK

- Absence predátorů, filtrátorů atd.
- PP (+ živiny!!) je recyklována mezi fytoplanktonem, bakterioplanktonem a prvky.
- Běžná situace v sezónním cyklu, v oligotrofních jezerech.
- Ideální pro studium vztahů v bakterioplanktonu.

Mikroorganismy v potravní síti

„smyčka“ – SINK
„microbial loop“
= regenerace živin pro PP

„článek“ – LINK
allochtonní DOC je transformován pro vyšší úroveň

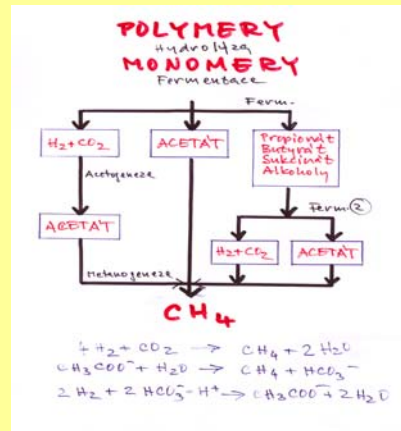
Sedimentace a sedimenty:

Stratifikace:

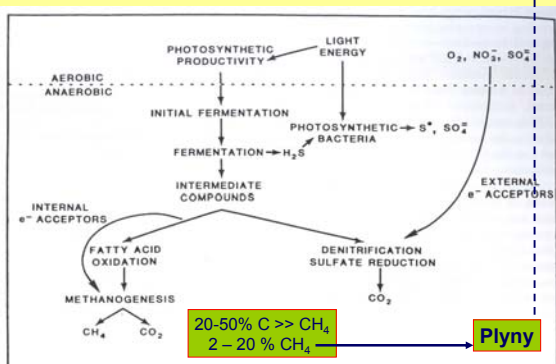
- Hypolimniem sedimentuje již dosti degradovaný/resistentní POC.
- Směrem ke dnu obecně klesá konc. O_2 .
- Respirace nitrátu, sulfátu.

V sedimentu:

- Fermentace, metabolismus C 1 sloučenin, metanogeneze, metanotrofie, metylotrofie.
- Větrání sedimentu – benthos, ryby, **bulbiny**.

Procesy v sedimentu:

Jezera a další stojaté vody:

Oligotrofní a horská jezera – externí zdroj C-org.: prach, pyl atd.

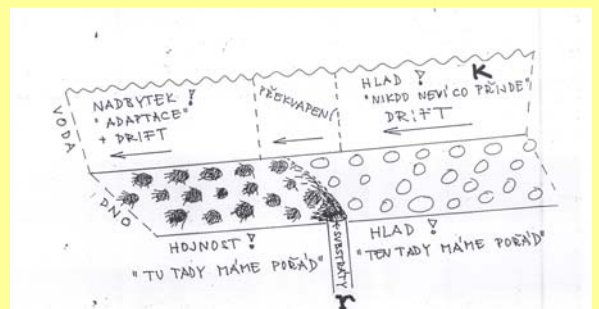
Rybníky: mělké, nestratifikované

- Resuspendace sedimentu (vítr, ryby).
- Vysoká produkce > anaerobní sedimenty > Clostridium, redukce kovů, sírníky.
- Regulace rybí obsádkou.
- Clear water, microbial loop.
- „Biologické rybníky“.

Toky – tekoucí vody:

- Stálý pohyb downstream.
- Růstová rychlost vs. drift.
- Přisedlý růst a spiralling.
- Zdroje C-org.: Autochtonní, alochtonní, znečištění.
- Reakce na přísun substrátu: drift vs. přisedlá složka.

Jednoduchý pohled – adaptace vs. drift, přisedlá a driftující složka

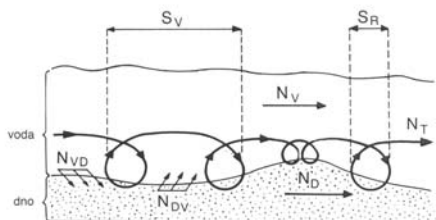

Jak se ubránit zničení v driftu – jedine přisedlým růstem !

Spiralling Kubiček

$$S = \frac{N_T}{(N_{VD} \cdot \delta)}$$

kde N_T = celkový přenos látky (živiny) tokem ($g \cdot s^{-1}$), N_{VD} = přestup rozpuštěné látky z vody do dna ($g \cdot m^{-2} \cdot s^{-1}$), δ = šířka toku (m). Ukazatel N_{DV} představuje výstup rozpuštěných látek ze dna do vody a za rovnovážného stavu toku je roven N_{VD} .

35. Schéma průběhu látkového koloběhu v řekách podle spirální koncepce. Blíže vysvětlení je v textu (Žadin, 1940; Newbold a kol., 1982, kombinováno a upraveno)

Spiralling (Newbold):

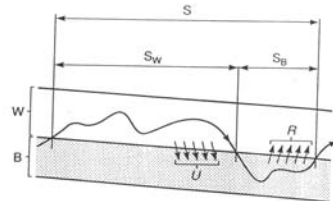
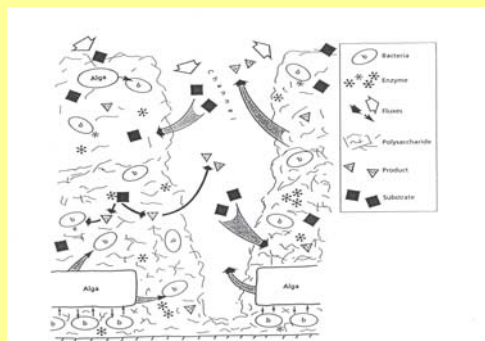

FIGURE 13.5 Two-compartment nutrient spiralling model. The spiraling length S is the average distance a nutrient atom, such as phosphorus, travels downstream during one cycle. A cycle begins with the availability of the nutrient atom in the water column, includes its distance of transport in the water (S_w) until its uptake (U) and assimilation by the biota, and whatever additional distance the atom travels downstream within the biota (S_b) until that atom is eventually re-mineralized and released. (Modified from Newbold, 1992)

Biofilm jako habitat:

Polymer tvoří > 80 % Corg

Biofilm – struktura a funkce/kontrola

Regulace „biomasy“ na jednotku plochy:

- Koncentrace substrátů ve vodě.
- Rychlost proudění.
- Podklady – struktura dna.
- Teplota.
- Hloubka.
- Činnost ožiračů (grazers).

Pro Bakterie:

- Ochrana před driftem.
- Adaptace společenstva.
- Genové transfery.
- Diversita – konsorcia.

Podélný profil a zdroje C-org., RRC:

- PP upstream,
- Transformace
- CPOM > FPOM
- Potravní skupiny
- Délka = Stream Order

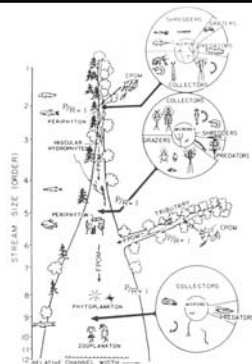

FIG. 1. A proposed relationship between stream size and the progressive shift in structural and functional attributes of lotic communities. See text for fuller explanation.

Koncepty toků:

- Zonální koncept – Frič, Illies : fyzikální.
- River Continuum : Potravní skupiny benthosu, produkce C-org. jen na horním toku, pak CPOM >> FPOM atd.
- Další kombinují zdroje C podél toku a v nivě, fyzikální podmínky (habitat), sezónní cyklus atd.
- Balance produkce a utilizace (destrukce) uhlíku je vždy otevřená.
- Modely a mechanismy pro střední toky nelze transformovat na malé a velké.

Kontrola bakteriální aktivity:

- Substráty.
- Akceptory.
- **Habitat:**
  - proudění,
  - členitost a drsnost koryta,
  - délka trati/doba dotoku,
  - interakce s nivou,
  - interakce, vyžírání.

Zdroj C-org.:

- PP v korytě (biofilm).
- PP externí – spad.

Sezónní rozdíly:

- Spad / PP.
- Zastínění: Listí, sněh.
- Teplota.
- Průtok.
- Cykly živoků.

Toky jako habitat bakterií a spol.

- **Stálý pohyb po proudu:** Transport látek (advekce) vs. přisedlý/suspendovaný „život“.
- **Spirální efekt:** Propojení s „dnem“, hyporheálem a nivou. Význam SE klesá s rostoucím řádem toku a s antropogenní degradací koryta a nivou.
- **Bilance:** Problém, viz koncepty apod. Neexistuje stratifikace, výměna s atmosférou. Anaerobní (!) habitaty (slepá ramena apod.) nejsou součástí transportu.
- Celková bilance: **ASI „heterotrofní“**, převládají zdroje Corg v povodí – **ASI !!**

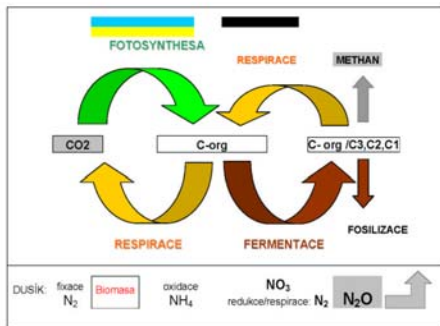
Podzemní vody :

Podzemní vody:

- Bez fotosyntézy – substrát vždy alochtonní.
- Limitace transportem – akceptory – NO_3 .
- Nekonečné fázové rozhraní.
- Stálé podmínky – teplota atd.
- Vyžírání – Bathynella a spol., v hlubokých vrstvách asi nulové.
- Hluboké vody – Desulfovibrio v naftových ložiscích – jak dlouho ??
- Zdroje pitné vody – hygienické aspekty, vztahy situace in situ a čerpané vody.

Obecný cyklus produkce/degradace – posilujeme různé složky:

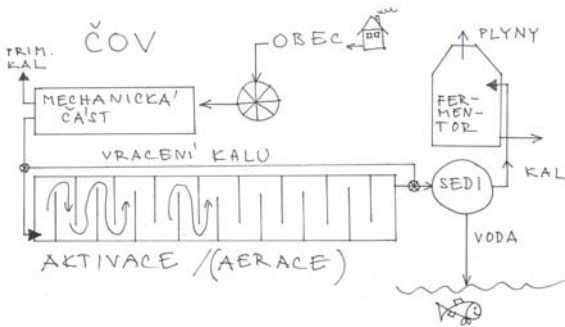

Cyklus uhlíku nelze odpojit od cyklu dusíku (a dalších).

Odpadní vody (komunální):

- Vysoká koncentrace C-org..
- Vyšší teplota vody.
- Transport kanalizací >> ČOV.
- Likvidace zdrojů toxických látek.
- **Biologické ČOV:**
- Procesy ve vznosu (aktivace)
- Procesy v biofilmu (skrácené filtry, biodisky RBC)

Čistírna odpadních vod

ČOV s aktivací:

- Mechanická část.
- Aktivace: Kontinuální kultivace s vrácením biomasy.
- (Nebo SBR – cyklus v jednom tanku).
- Aktivovaný kal – organismy, polymer.
- Sorpce + degradace.
- Oddělení „biomasy“ – sedimentací,...
- Problémy: doba zdržení + stáří kalu vs. sedimentační schopnost.
- Membránové reaktory – max. stáří kalu + adaptace atd.

ČOV s aktivací – co s kalem ?

Separace – sedimentace.

Problémy :

- uvolňování (C-rg, P) do kalové vody,
- denitrifikace > bubliny N_2 > vznos...

Anaerobní procesy: redukce nitrátu, fermentace – vyšší až vysoká teplota, produkce methanu.

Stabilizovaný kal – co s ním?

ČOV s aktivací (oxidace) – co s živinami?

- **C-org.** >> CO_2
- **N-org.** >> NH_4 >> NO_3
- **P-org.** >> P-anorg.
- **Pryč s fosforem:** Akumulace do biomasy, ale riziko uvolnění z kalu. Chemické srážení.

N-org. >> NH₄ >> NO₃ - a co dál

Pryč s dusíkem: Nitrifikace, pak snížit koncentraci kyslíku a denitrifikace. Prosté (?). Různá technická uspořádání – za sebou, nad sebou, současně.

Denitrifikace – nutný substrát !!

Anammox – chemolithotrofní, anaerobní.

- Nevyžaduje substrát, oxidace N stačí na NO₂.
- Pomalý růst, nutný stálý přísun NO₂ a N-NH₄.
- Možnost oddělit 1. a 2. fázi nitrifikace (teplota) – stálá produkce NO₂ pro Anammox. (SHARON)

ČOV s aktivací – co se spec. polutanty?

Kovy : Do kalu.

Nepolární látky : Do kalu + degradace.

Polární látky : Degradace (nebo ne!! – proč ?).

STIMULACE:

- Doba zdržení (hydraulická).
- Stáří kalu – problémy se separací.
- Střídání fází aerace.
- Přidávání substrátů.

ČOV s biofilmem:

- Skrápěné filtry – klasika – věž s náplní, nahoru plyny, dolů odpadní voda.
- RBD – rotující disky s biofilmem – aerace, funkce konsorcia, malý přebytek biomasy.
- Tanky s kuličkami ve vznosu – i pro velké ČOV, s možností kontroly i ve vertikálním profilu (rozvod substrátů, aerace).
- Výhody: Adaptované společenstvo, Diversita habitatů.

Výtok z ČOV:

- Minimální koncentrace a SUMA C-org.
- Minimální přísun P.
- Minimální přísun N, aspoň NO₃.
- Maximální účinnost na specifické polutanty – biofilmové systémy, dlouhá doba zdržení, vysoké stáří kalu.
- Hygienická ochrana – vyhníly kal, desinfikovaná vyčištěná odpadní voda (???)
- Kanalizační vypustí mimo ČOV.

Pitná voda:

- Zdroj surové vody – různé koncentrace a typ C-org.
- Úprava: odstranění organismů, C-org., NO₃.
- Na konci chlorace – funguje i jako „oxidace“ zbytkového C-org. >>> potrubí.
- Rozvody: Biofilmy odolné vůči desinfekčním činidlům.
- Inokulace při haváriích apod.
- Teplotní poměry u spotřebitele.

Pitná voda:

- Hygienické problémy:
- Legionella, mykobaktérie – aerosol.
- Střevní nákazy dnes vzácně, čili -
- Chlorovat / nechlorovat: Filosofický problém.
- Voda v lahvích – hygienická rizika (ochranná funkce CO₂).
- Skladování lahví a plechovek !!

Bazény a koupaliště:

- Přírodní koupaliště – jakost „vody“ vs. víření sedimentů při „provozu“.
- Chlorace vody v bazénech vs. styk plavce s povrchovou blankou: minimální koncentrace chloru, koncentrace org. látek, partikulí a bakterií, aerosol.
- Hygienické problémy.